

LA GRIP DE 1918 A TERRASSA. LA GESTIÓ POLÍTICA DE LA PANDÈMIA

MARIONA VIGUÉS I JULIÀ

Llicenciada en Història i Geografia-UAB; docent a secundària

Resum: En una Terrassa que vivia uns mesos socialment convulsos derivats dels efectes colaterals de la Gran Guerra, la grip de 1918 va ser la darrera epidèmia que va patir la ciutat al segle xx. La malaltia va tenir relativament poca incidència en comparació amb altres localitats properes com Barcelona. Sens dubte, l'organització sanitària i les mesures higièniques que de manera tímida s'havien anat implantant des del segle xix hi van tenir alguna cosa a veure. L'article analitza el difícil context social del moment i la crisi de subsistències, l'especial afectació de la grip en les classes populars, el lideratge de l'alcalde Emili Soler Anglada, les decisions preses pel Ple Municipal, la creació de la Junta Administrativa de Sanitat com a òrgan gestor de la situació i la incidència de la recaptada pública realitzada.

Paraules clau: grip, pandèmia, subsistències, Ple Municipal, Junta Administrativa de Sanitat, desinfecció, recaptada pública.

Abstract: While Terrassa was experiencing socially turbulent months due to the Great War effects, the 1918 Spanish flu was the last epidemic that hit the city in the 20th century. The disease had a relatively low incidence compared to other nearby cities such as Barcelona. Undoubtedly, the health organization and the hygienic measures that had been diffidently implemented since the 19th century had something to do with it. The

article analyzes the difficult social context at the moment and the subsistence crisis, the special impact of the flu on the popular classes, the mayor Emili Soler Anglada leadership, the decisions taken at the municipal plenary session, the creation of the Health Administrative Board as the division to manage the situation and the incidence of the public fundraising carried out.

Keywords: flu, pandemic, subsistence, municipal plenary session, Health Administrative Board, disinfection, public fundraising.

L'epidèmia de grip que va patir Terrassa, com la resta del món, l'any 1918 ha estat estudiada a la revista *Terme* amb anterioritat. L'investigador Daniel Montaña i Buchaca, l'any 1995, hi presentava una recerca feta a partir de l'anàlisi de la premsa local l'octubre de 1918, el moment més prominent de la pandèmia¹. Amb posterioritat, l'any 2010, la investigadora Lourdes Plans i Campderrós, analitzant la incorporació de la documentació procedent del Parc de Desinfecció a l'Arxiu Històric de Terrassa, el fons de Sanitat Local i el fons dels Serveis Funeraris, aportava informació fins aleshores inèdita sobre l'estat sanitari de la ciutat, les actuacions dels treballadors sanitaris municipals, la incidència de la malaltia en la demografia local i, sobretot, les millores sanitàries que s'havien anat introduint a Terrassa des del darrer terç del segle XIX i que demostraven una estructura sanitària força organitzada que, juntament amb la possibilitat que el brot de grip arribat fos relativament benigne, van evitar mals pitjors². Una nova revisió de tota aquesta documentació, conjuntament amb l'anàlisi dels plens municipals, les mesures preses per les autoritats locals, els informes dels serveis sanitaris elaborats l'any 1931 i el llibre de registre d'entrada de malalts a l'Hospital de Sant Llätzer els anys 1917 i 1918, incorporat recentment a l'Arxiu Històric de Terrassa, ens permeten afegir en aquest article algunes noves aportacions referides al context polític i social de la ciutat i la gestió que els dirigents locals van fer de la pandèmia, que coincidí amb uns mesos d'especial conflictivitat.

CONTEXT SOCIAL

La Terrassa de 1918 era una ciutat d'uns 29.000 habitants. Els anys de la Primera Guerra Mundial suposaren una incidència molt favorable per a l'economia catalana i també la terrassenca, completament dedicada a la indústria tèxtil. La neutralitat espanyola en el conflicte obria noves oportunitats a la indústria local, amb un creixement espectacular de les exportacions cap als països en guerra i cap a altres mercats que aquests havien deixat d'atendre. Durant els anys de conflicte pràcticament es duplicà la producció de teixits i es triplicà la de llana condicionada, al mateix temps que anaven agafant importància altres sectors com el cotó o l'estam. La figura del diputat a Corts Alfons Sala esdevenia clau a l'hora de realitzar gestions per afavorir els empresaris locals, com ara facilitar l'entrada de matèries primeres i el transport de mercaderies i aconseguir comandes a l'estranger³. El creixement industrial coincidia amb la substitució definitiva del vapor per l'electricitat com a força d'energia a les fàbriques i als principals carrers de la ciutat. La immigració esdevenia un fenomen massiu i la ciutat veia créixer de forma considerable la seva població amb un màxim al període 1913-1920.

Imatge de les pàgines anteriors: Sala de l'Hospital Clínic de Barcelona, 1910. Autor: Desconegut. Fons família Ayala-Cabanes. AHT-ACVOC. Ref.1237335.

La prosperitat empresarial no transcendia de la mateixa manera a tots els grups socials. El creixement econòmic comportà un important increment del cost de vida que no vingué acompanyat d'un augment equivalent dels sous dels obrers, que veien com perdien acceleradament capacitat adquisitiva i empitjoraven les seves condicions de vida. El problema dels productes de primera necessitat, les subsistències, passava a ser la principal reivindicació de la classe treballadora i això es traduïa en una situació continuada i constant de conflictivitat que al 1918 s'arrossegava davant la negativa de la patronal a negociar amb els sindicats dels treballadors.

Un exemple de les condicions de vida de la classe treballadora el trobem l'agost del 1919 en una de les moltes inspeccions sanitàries que el director de la Junta de Sanitat, Arseni Sala i Dinarès, realitzava periòdicament: *“Practicada una visita de carácter sanitario acompañado del Alcalde de Barrio D. Ramón Fau y del Capataz de Sanidad Sr. Bicfreus en la casa núm. 50 de la calle del Valle propiedad de Miguel Tusell, hemos podido convencernos de la forma en que ciertos propietarios habilitan establos y locales simple cubiertos para alquilar como viviendas humanas, constituyendo un verdadero atentado a la salud pública. En los bajos de dicha casa habitan dos familias y otra en el gallinero del patio del retrete colectivo y sin compartimiento ni cocina, amontonados, en pésimas condiciones, entendiendo que procede el cierre de la misma o en su defecto ejecutar las indispensables obras de saneamiento para habilitar una sola familia pues no da más la capacidad del local.”*

Cirurgia realitzada a principis del s.XX. Autor: Desconegut. Fons família Ayala-Cabanes. AHT-ACVOC. Ref. 1237319.

Al ser el microbi molt poc resistent a la llum del sol i a la sequedat, els malalts havien d'estar en habitacions espaioses, assolellades i de fàcil ventilació; als hospitals només podia acompanyar al pacient la persona que en tenia cura.

Quan el nacionalista Emili Soler i Anglada, amb el suport dels regidors republicans, aconseguí l'alcaldia el 1918, els principals problemes de la ciutat eren el conflicte social, el de subsistències i aviat s'hi sumaria la gestió sanitària i política de la pandèmia. El seu va ser un mandat compromès i difícil marcat per les vagues, especialment la del ram de l'aigua, i per l'enfrontament de les seves posicions catalanistes amb les dels seguidors d'Alfons Sala⁵. A Terrassa, el malestar polític i la conflictivitat social apareixien lligades a la plaga.

Imatge de les pàgines anteriors: Sala destinada a les pacients femenines de l'Hospital Clínic de Barcelona, 1910. Autor: Desconegut. Fons família Ayala-Cabanes. AHT-ACVOC. Ref. 1237307.

ORÍGENS DE LA PANDÈMIA

Entre 1918 i 1919 la pandèmia de la grip espanyola va ser l'epidèmia més important i mortífera del segle xx. A escala mundial es calculen 40.000.000 de persones afectades i 21.000.000 de víctimes, dues vegades les baixes mortals produïdes per la Primera Guerra Mundial. Segons els estudis del doctor Warren Taylor Vaughan (1892-1944)⁶, els primers casos de grip van aparèixer el 4 de març del 1918 entre un grup de soldats nord-americans que esperaven al campament militar de Fort Riley, Kansas, per anar a lluitar a Europa. Se suposa que van ser aquests soldats els responsables de la propagació del virus, ja que el primer cas confirmat es donava unes setmanes després a França. A partir d'aquí l'epidèmia s'estendria per Europa com una taca d'oli entre una població debilitada per la Primera Guerra Mundial. A l'estat espanyol, el primer brot de la malaltia es detectà el 22 de maig a Madrid després de les festes de Sant Isidre i, inicialment, es va subestimar descrivint-la literalment com "*dos o tres días de brazos caídos y cuerpo derrengado*".⁷

Es tractava d'un virus de grip aviària que es propagava amb gran celeritat després d'un dia d'infecció. El començament de la malaltia era molt brusc, amb molta febre, mal de cap intens i dolor muscular. La majoria de morts es produïen per complicacions bacterianes en forma de pneumònia. Es va conèixer com "la grip espanyola"; va ser el corresponsal anglès del diari *Times* a Madrid qui la va batejar amb aquest nom. Pel fet de ser neutral en el conflicte bèl·lic, l'estat espanyol va ser un dels primers on es va parlar sense censura de l'epidèmia. Als països en conflicte, els mitjans de comunicació callaven per no desanimar els soldats i evitar que la informació arribés a l'enemic.

LA GRIP ARRIBA A TERRASSA

Segons l'informe de 1918 del Laboratori Químic Municipal⁸, ja a la primavera de 1918 s'havien detectat alguns casos de grip a Terrassa, però la seva evolució havia estat benigna. El primer cas de rebrot violent va ser comunicat el 25 d'agost pel director del Dispensari Municipal, el Dr. Calsina, que notificava la malaltia amb complicacions de broncopneumònia d'un jove de 22 anys a Can Pous. Dies més tard, la grip apareixia a la casa de l'Obac: els malalts eren dos fills del masover, que van morir. Durant el mes de setembre es van notificar a l'alcaldia 778 casos, amb 9 defuncions, i al llarg de l'octubre les invasions greus van ser 1.917, amb un total de 150 defuncions. El dia amb més contagis va ser el 13 d'octubre, amb 224, i el de més morts el dia 22 del mateix mes, amb 10 defuncions. Com explica Lourdes Plans al seu article a *Terme*: "La població terrassenca era aproximadament de 29.000 habitants, per tant, si entre invasions i difunts es van

A la primavera de 1918 s'havien detectat alguns casos de grip però la seva evolució era benigne. Posteriorment, l'augment de la taxa de mortalitat respecte 1917 va ser d'un 8 per mil. Una proporció petita en relació a moltes altres ciutats.

produir 2.067 casos, va estar malalta de grip un 7,1% de la població. Si tenim en compte tots els mesos que s'allargà la presència de l'epidèmia, el percentatge d'afectats va arribar al 13,7%... Pel que fa a la mortalitat, durant el mes d'octubre van morir un 7,2% dels malalts de grip, que en xifres totals representaven un 0,51% de la població. Si quantifiquem aquesta mortalitat, sabem que van traspasar 207 persones i que 150 defuncions van ser a causa directa de la grip. L'augment de la taxa de mortalitat respecte al 1917 va ser d'un 8 per mil. Una proporció petita, si la comparem amb la d'altres països.”⁹ A Barcelona van morir només al mes d'octubre 5.200 persones, quan la mortalitat mitjana del mateix mes els altres anys no arribava a 1.000.

LA GESTIÓ POLÍTICA I SANITÀRIA

Les dates de més gravetat de l'epidèmia coincidien a la ciutat amb la greu situació produïda per l'encariment de les subsistències i l'escassetat d'alguns productes de primera necessitat. A iniciativa de l'alcalde Emili Soler, a l'inici de mandat s'havia constituït una Junta Local de Proveïments, presidida per ell mateix, que vetllava per evitar els augments de preus de la farina, la llet i la carn, intentant tenir estoc de reserves per tal de mantenir uns preus raonables i assequibles a la classe treballadora. Tot i això, l'octubre de 1918 feia dies que els fariners de Barcelona es negaven a vendre farina a la Junta de Proveïments; preferien fer-ho al mercat lliure i, en conseqüència, els forners locals gairebé no podien fer pa. Terrassa gastava diàriament 125 sacs de farina i la ciutat no els tenia.

Al ple municipal del 9 d'octubre l'alcalde Anglada exclamava: “*La Junta de Abastecimientos necesita para estar tranquilos dos tercios de la harina necesaria al consumo de la ciudad. Agobiada Tarrasa por la constelación médica que padece y por esta constelación social no menos deplorable que la sanitaria, sólo le falta que carezca de pan y que sobrevenga por ello el conflicto social que cada día veo más inminente.*”¹⁰ La situació era tan greu que els regidors manifestaven que si en 24 hores no tenien la farina necessària per a la ciutat renunciarien als seus càrrecs. El consistori arribà a enfrontar-se per aquest tema amb el governador civil, i malgrat la prohibició de viatjar a Barcelona a causa de la magnitud i desbocament de la pandèmia en aquella ciutat, una comissió municipal s'hi desplaçà per mantenir reunions amb els presidents dels fariners, dels forners i amb el governador civil. S'hi acordà l'enviament urgent d'un vagó carregat amb sacs de farina, però el

tren tardà encara tres dies a arribar a Terrassa perquè per alguna raó sense explicar va quedar aturat a Montcada¹¹.

La prohibició de viatjar entre ciutats també afectà les obres que s'estaven realitzant per a l'arribada dels Ferrocarrils de Catalunya¹². L'estiu del 1918 es discutia l'emplaçament de l'estació, però la decisió definitiva va haver d'esperar uns mesos, ja que els enginyers de la companyia no podien desplaçar-se per presentar els plànols a l'Ajuntament a causa de la pandèmia.

La qüestió higiènica de la ciutat preocupava al consistori. El 10 d'octubre l'inspector d'higiene local, director del Laboratori Municipal i director dels serveis sanitaris, Arseni Sala, enviava als locals de cafeteria, cerveseria i a les fondes de la ciutat un recordatori per delegació de l'alcalde dels preceptes higiènics de les ordenances municipals en què els advertia que serien multats en cas d'incompliment.

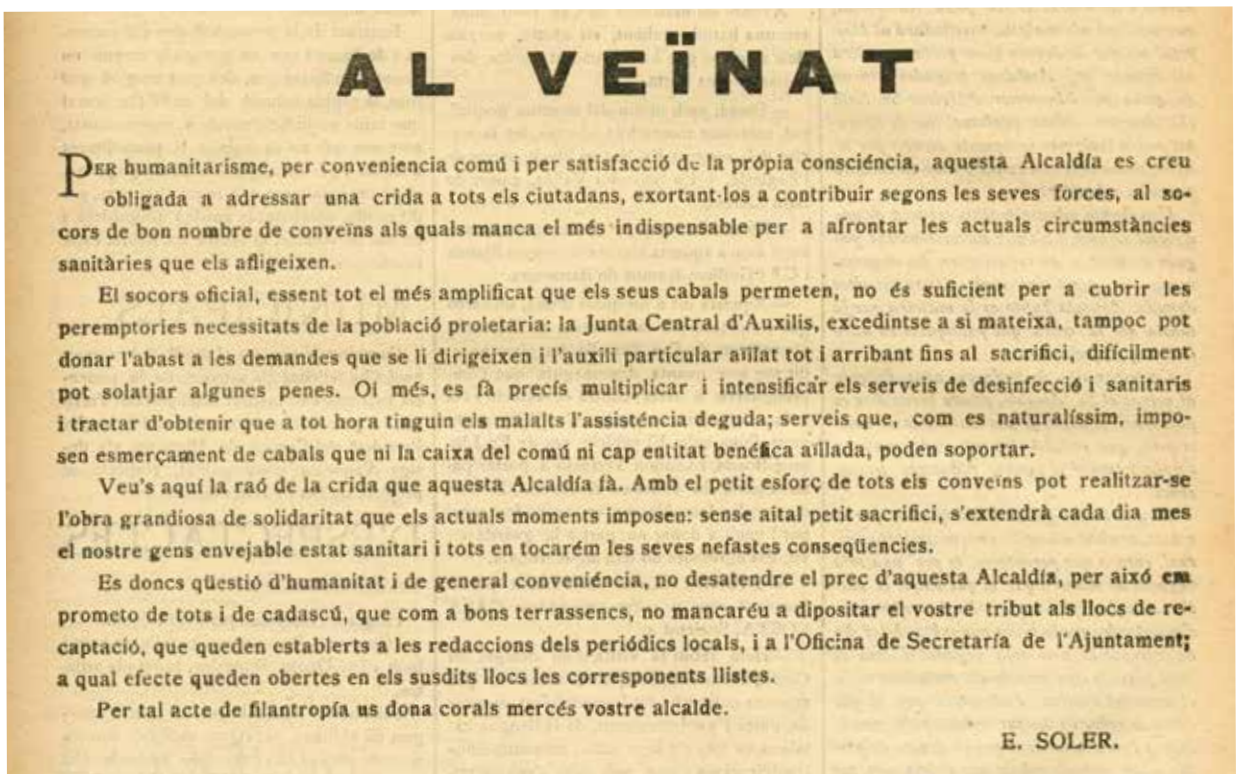
Durant la primera quinzena d'octubre, des de la Junta Local de Sanitat, amb l'aval de l'Equip de Govern Municipal, s'anaven fent públiques les mesures dictades pel Govern Civil. El 14 d'octubre quedaven suspeses les classes al col·legi del Escolapis i es procedia al tancament de les escoles públiques. L'endemà, es decidia que les campanes parroquials toquessin a morts tan sols una vegada al matí i una altra al vespre, per tal de no alarmar contínuament la ciutat. També es recomanava que els coneguts i veïns no anessin a la casa mortuòria a fer-hi vetlles i a cercar el mort per acompanyar-lo a l'església per a la cerimònia de l'enterrament, sinó que es limitessin a cantar les absoltes a la porta de la parròquia quan el carruatge amb la persona difunta hi arribés. Quedava obligat que els enterraments s'acomiadessin a la porta de l'església en lloc d'acompanyar el difunt camí del cementiri fins al Passeig, com era costum llavors, i que els capellans romanguessin a la parròquia una vegada acabada la cerimònia. Pel que fa al moment de l'enterrament, no era permesa l'entrada del públic al cementiri a excepció d'una petita representació de la família del difunt. Altres mesures eren regar amb mànegues els carrers, especialment els empedrats; la prohibició de visitar el cementiri durant les diades de Tots Sants i dels Difunts; tancar els locals on es feien balls els dissabtes i diumenges, i suspendre la Fira d'Hivern que anualment se celebrava el primer diumenge de novembre. D'altra banda, les parròquies de la ciutat recuperaven amb gran concurrència les novenes a Sant Roc per tal que el patró de la ciutat deslliurés la ciutadania del flagell de la malaltia.

Recordatori dels preceptes higiènics de les ordenances municipals. AHT-ACVOC. Capsa 2885. 5 Sanitat, 5-7 Laboratori Municipal Parc de Desinfecció.

El ple municipal del 23 d'octubre¹³ decidia fer una compra extraordinària de 18.450 pessetes de material i productes de neteja i es demanava a la Junta Local de Sanitat que fes un pla de sanejament i higienització. El mateix alcalde, en una entrevista concedida al diari *El Dia*, deia: “Terrassa és una ciutat bruta; no hi ha perquè amagar-ho. En ocupar l'Alcaldia jo m'he trobat amb moltes deficiències sanitàries que es fa difícil remeiar de moment; cal anar avançant amb rapidesa l'obra de la xarxa de clavegueres i que continuïn els treballs d'higienització general que en temps normal es porten a cap. El menys avispat comprendrà que la destrucció dels focus d'infecció i la tasca constructiva de coses, qual manca la realitat d'ara ens fa patent com a exemple per a que procurem resoldre-les en evitació de possibles successives epidèmies...”¹⁴

Però el pressupost municipal no era suficient per afrontar les necessitats sanitàries, higièniques i benèfiques de la pandèmia. Cada vegada eren més els ciutadans que acudien demanant auxili per necessitats momentànies i, d'altra banda, els metges i personal sanitari no donaven l'abast. Calien més diners. El 25 d'octubre, l'alcalde Emili Soler adreçava al veïnat una al·locució anunciant una recapta popular:

El mateix dia, l'alcalde convocava al seu despatx els presidents de l'Institut Industrial, de l'Associació de la Premsa Local i de la Creu Roja; el diputat de la Mancomunitat Palet i Barba; Arseni Sala Dinarès, com a director municipal dels Serveis Sanitaris; Josep Sala Dinarès, en qualitat de subdelegat de Medicina del Partit Judicial; els 4 alcaldes de barri, Sallés, Jufresa, Cadevall i Fau, i l'oficial de secretaria de l'Ajuntament, que actuava

Al·locució als veïns signada per l'alcalde Emili Soler, publicada al diari *El Dia* el 26 d'octubre de 1918.

Davant la situació, el 25 d'octubre l'alcalde convocava rellevants personalitats locals dels àmbits econòmic, polític, periodístic, sanitari i religiós per fer un seguiment transparent i eficaç de les decisions.

de secretari. També hi estaven convocats però no hi van assistir el prior del Sant Esperit, Josep Molera i Calmet; Alfons Sala i Argemí, i Josep Tobella i Pi.

L'objectiu de la reunió¹⁵ era constituir un organisme administratiu per tal de prendre les mesures oportunes i fer el seguiment benèfic i sanitari dels diners obtinguts en la recapta. L'alcalde exposava que hi havia moltes famílies obreres mancades de tot: diners, medecines, roba, assistència i en aquest darrer sentit era impossible trobar més infermeres a la ciutat. Per unanimitat s'acordà constituir la Junta Administrativa de Sanitat, que tindria vigència mentre durés la pandèmia amb reunions diàries si calia. En seria president el mateix alcalde, que delegava en el regidor Narcís Freixa; el vicepresident seria el subdelegat de Medicina del Partit Judicial, Josep Sala; el tresorer, el president de la Junta Central d'Auxilis, Arseni Sala; el comptador, el president de la Creu Roja, Joan Ramoneda; el secretari, l'oficial de secretaria de l'Ajuntament, i els quatre alcaldes de barri en serien vocals.

Constituïda la Junta, i per poder atendre el millor possible els serveis sanitaris, es va establir un servei de guàrdia permanent a les dependències del Laboratori Químic Municipal. Aquest servei, dirigit per Arseni Sala, estava format per una brigada de desinfecció composta per deu homes a les ordres del capatàs Josep Bricfreus, que es cuidaria de la desinfecció de locals, robes, mobles, etc., i una brigada d'assistència personal, també amb deu homes i a les ordres de Joan Ramoneda, que es cuidaria, entre d'altres, de vetllar les persones malaltes, de traslladar-les a l'hospital en cas que fos necessari i d'amortallar els difunts. Des de qualsevol lloc de la ciutat es podien reclamar aquests serveis per telèfon, demanant comunicació amb la paraula "sanitat".

Pel que fa a la recapta popular, s'acordà passar pels domicilis unes butlletes de subscripció que la ciutadania havia d'omplir indicant el donatiu que volia fer. Les butlletes i els diners s'havien de portar a qualsevol de les redaccions dels diaris locals o a la secretaria de la Junta Administrativa de Sanitat, acabada de crear¹⁶. Des de finals d'octubre fins a finals de desembre de 1918, van respondre a la crida 165 donants; van ser 252 aportacions, ja que algunes persones i empreses van col·laborar més d'una vegada. En total, es van recollir 66.475,20 pessetes. El primer donant va ser l'alcalde, Emili Soler, amb una aportació de 5.000 pessetes. El seguiren industrials, comerciants, entitats, famílies senceres, polítics locals, el prior del Sant Esperit, sindicats, ciutadans rellevants i ciutadans anònims, també cinemes i teatres van col·laborar aportant la recaptació. Entre els 165 donants, només 16 eren dones i 10 d'elles vídues. El ventall de donatius era molt divers: anava de les 5.000 pessetes les quantitats més elevades a pocs cèntims¹⁷.

Ingressos obtinguts en la recapta pública a favor de la Junta Administrativa de Sanitat

Persones i entitats	Pesetes
1. Emili Soler Anglada	5000
2. Josep Lloberas Viñas	5000
3. Isidre Riera Codinas	60
4. Martí Gibert Roca	50
5. Joan Montané font	25
6. Fill de Pere Ribas	5000
7. Pau Palet Aymerich	10
8. Antoni Gorina	5
9. J. Camps	10
10. Red Room	100
11. Evarist Rigol	4
12. Climent Germain	50
13. Josep Ventayol Vilà	100
14. Pere Màrtir Armengol	250
15. Almirall i Cía	100
16. Peña Astronòmica	50
17. Emili Alzamora Oller	1
18. Josep Ubach	5
19. Claudi Font Bosch	10
20. Antoni Boada Lladó	100
21. Magí Rodó	50
22. Gracinià Gómez Alonso	5
23. Valentí Vilalta Viladeu	25
24. Paulí Castarlenas Ros	20
25. Joan Gil Torres	5
26. Joan Gorina i Cía	10
27. Morral i Cía	50
28. Valerià Sans Casas	10
29. Josep Torres	5
30. Un desconegut	5
31. Lluís García Triviño	10
32. Badiella i Polo	30
33. Martí Colomer	10
34. Josep Enrich	25

35. Joan Barata	500
36. Enrich Martín Ortega	5
37. Ramon Fau Aragall	30
38. Joan Riera	10
39. Joan Sanahuja	15
40. Maximilià Medrano	5
41. Josep Samaranch	100
42. Miquel Abad Ribera	50
43. Joan Ricart	10
44. Guillemot, Serra i Cía	200
45. Baltasar Ragon Petit	10
46. Josep Armengol	10
47. Miquel Llobet	5
48. M. i P.	50
49. Antoni Rovira Bru	25
50. Mina Pública	100
51. Miquel Duran	10
52. Isidre Ciurana	25
53. Joan Donadeu	100
54. J. M.	25
55. Andreu Grapí Martí	1000
56. Manel Serra	40
57. Modest Pineda	10
58. La "Penya Blava"	100
59. Josep Capella	25
60. Miquel Castella Aurell	50
61. Valor i Armengol	30
62. Maurici Cardellach	5
63. Galí i Vidal	15
64. Josep i Joan Armengol	25
65. Miquel Rambla Molinos	20
66. Domènec i Bertrán	25
67. Caixa d'Estalvis	5000
68. Banc de Terrassa	5000
69. Domènec Casas	10

70. Miquel Fargas Vall	10	108. Fills d'Enric Torrella	1000
71. Caietà Puig	8	109. Joan Marinell-lo	400
72. Miquel Argemí Barga	500	110. Alvar Viñals Aguilera	25
73. Josep Farràs	25	111. Aulí i Cía	20
74. Josep Molera, Prior	500	112. Pere Roumens	50
75. Tomàs Viver Aymerich	25	113. Francesc Salvans	2500
76. J. Fernández	50	114. Sebastià Comas	20
77. S.A. Materias Industriales	1000	115. Tobella y Aymerich	50
78. Francesc Palet Torras	50	116. Frederich Albiñana	50
79. Magí Rubí	10	117. Josep Casas	50
80. Marc Armegol	5	118. Trullàs i Argemí	1000
81. Joan Soler	5	119. P. Vacarissas Font	25
82. Joan Benet	15	120. Montset i Guardiola	1000
83. Casas y Fornells	1500	121. F. Cardús i Cía	50
84. Agua Badiella Carné	500	122. Antoni Feliu Pujadas	15
85. Teresa Carné de Badiella	1500	123. Francesc Cardúa Vallhonrat	15
86. Emili Badiella Ribas	2000	124. Cabós i Cía	50
87. Elias Badiella Carné	1000	125. Josep Cabós Navarro	10
88. Ramon Llongueras Sanahuja	25	126. Miquel Palet Aymerich	10
89. Vídua de Ramon Jofresa	25	127. Francesc Corbera	1000
90. Antoni García Estelache	5	128. Humet i Palà	100
91. Marcet i Cía	1500	129. Ramon Nualart	100
92. Astals, Antonell i Taló	500	130. Francesc Marcet Poal	10
93. Miquel Coní	50	131. Francesc Durán Padró	10
94. Josep Maurí Galí	500	132. Joan Surrallés Oliveras	250
95. Joan Comerma	50	133. Pont, Aurell i Armengol	500
96. Joan Matarí	1000	134. J. P. X.	25
97. Daniel Jofresa Vila	10	135. Josep Padrós	25
98. Miquel Isard Ballbé	3000	136. Rafel García Gascón	100
99. Sala i Badrinas	1500	137. Josep Armengol	500
100. Ramon Argemí Solà	25	138. Varis Anònims Conscients	26
101. Gaspar Vacarissas	50	139. Pau Graells	5
102. Josep Mata de la Barata	400	140. Manel Targarona	100
103. Raymond i Cía	2000	141. Fills de P. Soler Artigas	1500
104. Joventut Tarrasense	25	142. Miquel Mach	50
105. Ramon Samaranch	100	143. P. Bach	25
106. Antoni Astals	50	144. Francesc Morera	50
107. Pujades i Albiñana	100	145. Rigol, Boada i Cía	500

146. Josep Turu (rebaix en factura)	12	183. Emili Armengol	5
147. Vídua de Joan Castelló	25	184. Marià Miquel	10
148. Alegre i Cía	500	185. Aveli Estrenger	4
149. J. Vacarisas i Fill	50	186. Joan García	4
150. Ramon Ventalló Homs	50	187. Francisca Bargadàs	36
151. Marcet i Figueras	50	188. Miquel Torres	60
152. Josep Guix Ribas	1000	189. García Germans	0,8
153. Joan Salvans Pascual	500	190. Alegre i Cía	2
154. Camilo Basany	25	191. Fills d'Ignasi Abadal	1,1
155. Joan Trullàs Galí	5	192. Joan Matarí	0,8
156. Jaume Biosca	100	193. Martí i Palet	1,6
157. Lluís Arias	25	194. Joan Brugueras	2
158. Fills de A. Blasi	250	195. Brugueras i Matalonga	2
159. Humet i Marimon	750	196. Matalonga i Pujals	2
160. Llätzer Roig Ribas	25	197. Marià Miquel	5
161. Antoni Badrinas	10	198. Ramona Carles	4
162. Adelina Sans	10	199. Antoni Astals	0,6
163. Armengol i Aurell	300	200. Francisco Armengol	3
164. J.H.B.	15	201. Rigol, Boada i Cía	1,2
165. Vídua de J. Marcet i Poal	500	202. Joan Marinell-lo	2,4
166. Isidre Homs	5	203. Tarrasa Industrial	1,2
167. Joan Torrededia	5	204. Casino del Comerç	5,25
168. Ricard Mallabert	5	205. Canyellas y Simon	1
169. Marc Armengol	5	206. Centre de Dependents	5
170. Joan Rodó	5	207. Joan Duran	20
171. Josep Carné	5	208. Vicens Massaní	30
172. Geroni Aldabó	5	209. Chor dels Amics	1,6
173. Caietà Galitzia	6	210. Pere Bonet	4
174. Joan Freixas	5	211. Vídua de C. Comas	3
175. Marcet i Figueras	5	212. Josep Junyent	5
176. Cine Catalunya	4,8	213. Josep Vilaseca	5
177. Teatre "El Recreo"	1,4	214. Sebastià Baladaca	3
178. Amat i Viver	1,7	215. Isidre Padrós	5
179. Aymerich i Amat	2,5	216. Jaume Brustenga	5
180. Sensada Ramoneda i Cía	1,2	217. Vídua Borràs	5
181. Parellada i Boldú	2	218. Teatre Recreo	1
182. Ricard Raymond	4	219. Jacinto Bosch	80
		220. Josep Anglada	50

221. J. Puig	10
222. Josep Junyent	49
223. J. Ferrán	60
224. Vídua Amat	100
225. Francesc Llonch	3
226. Vídua Ullés	25
227. Frederic Freixa	10
228. N. Bertrán	2,5
229. Josep Mallafré	5
230. Agua Malagrado	3
231. Francesc Alegre	10
232. Joan Puigbó	10
233. Joan Durán	5
234. Josep O. Humet	10
235. Lluís Arias	5
236. Francesc Ubach	5
237. Vídua Humet	5
238. Red Room	10

239. Ramon Bertran	3
240. Bruno Font	73
241. Jacint Cadevall	4
242. Agustí Amans	25
243. Amat i Viver	0,8
244. Caietà Galitzia	2,4
245. Centre de Dependents	2,5
246. Joan Marinello	3,2
247. Casino del Comerç	0,75
248. Francesc Buixadé	330
249. Josep Guardiola	5
250. Vídua Serra	26,5
251. Vídua de B. Gorina	5
252. Agua Malagrado	3
Materials venuts	118
Interessos	1233,4
TOTAL DINERS RECAPTATS	66475,2

Despeses cobertes amb els diners obtinguts en la recapta pública a favor de la Junta Administrativa de Sanitat (novembre 1918-desembre 1921)

Persones i institucions*	Pessetes
Junta Central d'Auxilis	7.250,00
Jornals brigades Sanitat i Creu Roja	4.668,85
Mina Pública d'Aigües	4.003,50
Compañía Riegos y Fuerzas del Ebro	4.000,00
Conferències de Sant Vicens de Paüls	2.000,00
Hospital Casa de Caritat de Sant Llätzer	2.000,00
Junta Creu Roja en caràcter de préstec	2.000,00
Fill de J. Sagués	1.689,00
Ajuntament de Terrassa	1.250,00
J. Viladot	1.041,00
Altres	18.761,25
TOTAL DESPESES	48.663,60

Amb els diners recollits, la Junta Administrativa pogué anar tirant endavant les seves iniciatives. En les reunions gairebé diàries que es realitzaven s'anaven prenent mesures:

26 d'octubre: Incrementar el nombre de llits a l'hospital i a la Casa de Caritat. Treure d'aquestes institucions els nens i nenes acollits i les persones grans i portar-los a l'Asil Busquets i a l'internat de les Escoles Pies. Ordenar al propietari de la Funerària que tingués sempre estoc de baguls.

28 d'octubre: Convidar, a través de la premsa local, totes aquelles persones, homes o dones, que tinguessin vocació d'infermeria a presentar-se a la Junta o als alcaldes de barri. Els seus serveis serien retribuïts amb un jornal màxim de 5 pessetes. Facultar els alcaldes de barri per facilitar bons de carbó de 10 kg, bons per a aliments i també per a roba de llit a aquelles famílies que ho necessitessin.

29 d'octubre: Facultar Arseni Sala i Joan Ramoneda per tal que organitzessin el personal de les brigades de la forma que consideressin més adient amb l'objectiu que no quedés desatès cap servei. Tenir una tartana a disposició del metge de guàrdia i ordenar als vigilants nocturns que quan anessin a cridar al metge li portessin ja el carruatge.

30 d'octubre: Intensificar els serveis de desinfecció fent-los extensius a les fàbriques i tallers, als llocs de reunió, als carruatges de servei públic, a l'estació del ferrocarril i als vagons de passatgers dels trens.

31 d'octubre: Tot i la desinfecció de les tartanes de servei públic, s'exigí als seus propietaris que possin fundes als seients i respatllers amb l'obligació de rentar-les com a mínim dos cops per setmana.

Cirurgia realitzada a l'Hospital clínic de Barcelona, 1910. Autor: Desconegut. Fons família Ayala-Cabanes. AHT-ACVOC. Ref. 1237323.

4 de novembre: Tenint en compte que la Junta Central d'Auxilis i les Conferències de Sant Vicenç de Paüls, tant de dones com d'homes, estaven fent veritables esforços, s'acordà fer un pagament de 1.500 pessetes a aquestes entitats per les despeses extraordinàries ocasionades per atendre casos de pandèmia. També es decidí fer una aportació a l'Asil Busquets per disminuir el seu dèficit. D'altra banda s'acordà prohibir els donatius particulars a les persones de les brigades en els serveis domiciliaris que feien.

5 de novembre: Atès que l'epidèmia anava minvant, s'acordà visitar els malalts que quedaven i anar suprimint les vetlles que no fossin necessàries. Així mateix, les Germanes Josefines anirien substituint en la cura de les persones malaltes el personal de les brigades en la mesura del possible.

7 de novembre: Aportar 1.000 pessetes a les seccions d'homes i dones de les Conferències de Sant Vicenç de Paüls per atendre les despeses que la pandèmia havia causat en aquestes institucions benèfiques.

8 de novembre: Subvencionar l'Hospital de Sant Llàtzer per l'habilitació de dues sales per malalts infecciosos i epidèmics.

9 de novembre: Espaiar les reunions de la Junta a dimarts i divendres, per la disminució d'infeccions. Entregar 250 pessetes a la Caixa Popular de Lloguer de Vídues Pobres i 250 pessetes al Basar Popular de Crònica Social.

12,15 i 19 de novembre: Sessions de tràmit i control d'ingressos i despeses.

22 de novembre: S'acorda donar per extingida la pandèmia gripal a la ciutat i que la Junta es converteixi de transitòria en permanent per tal d'anar atenent els temes de salut pública que poguessin anar apareixent i treballar en el desenvolupament de temes sanitaris. Es deixà palès l'agraïment pel seu comportament i esforç durant els difícils mesos de pandèmia als metges de la ciutat, a la comunitat de les Germanes Josefines, a les Conferències de Sant Vicenç de Paüls, a les germanes Teresianes Descalces de l'Hospital i de la Casa de Caritat de Sant Llàtzer, a les brigades de la Creu Roja i Sanitària i, en general, a totes aquelles persones que van prestar algun servei durant l'epidèmia. Concedir donatius al Montepío del Centre Mèdic, a la residència de les Germanes Josefines, a la Junta d'Auxilis, a l'administració de l'Hospital i a l'Asil Busquets. Premiar els serveis individuals de les persones de les brigades sanitària i de la Creu Roja i concedir un especial vot de gràcies a Arseni Sala, Josep Bricfreus i Joan Ramoneda. En relació als diners sobrants de la recapta, s'acorda deixar en reserva una quantitat prudencial per disposar-ne des del primer moment si per desgràcia es presentava una nova situació sanitària greu i amb la resta, dotar d'una ambulància la Creu Roja i iniciar les obres de pavellons per a l'aïllament de malalts contagiosos.

A finals de novembre de 1918, els casos de grip van remetre sense explicació. El febrer de 1919 hi va haver un nou rebrot molt més benigne que l'anterior, que afectà 92 persones, però no hi hagué cap defunció. La Junta de Sanitat es reunia d'urgència el 21 de febrer i decidia entregar 2.000 pessetes a la Junta Central d'Auxilis per atendre les necessitats que es presentessin i la contractació de personal d'infermeria davant l'escassetat de Germanes Josefines. La Junta deixava ben clar que calia utilitzar mascareta quan hi hagués contacte amb persones malaltes.

Pacients recuperant-se
en un hospital, 1910-1920.
Autor: Desconegut. Fons
família Ayala-Cabanes.
AHT-ACVOC. Ref. 1237311.

Treballs efectuats pel servei públic municipal de desinfecció
i dades epidemiològiques (28 d'octubre- 22 de novembre 1918)

Data	Desinfeccions practicades	Cases on s'ha recollit roba bruta	Cases on s'ha retornat roba neta	Litres de desinfectant entregats	Visites inspecció efectuades	Difunts amortallats	Altres serveis prestats	Cases regades amb desinfectant LISOL	Nous casos diaris	Defuncions diàries totals	Defuncions diàries per grip	Defuncions diàries per altres causes
28/10/18	15	13	0	118	4	3	0	0	49 (2 G*)	11	6	5
29/10/18	14	2	9	80	1	1	2	0	59	7	5	2
30/10/18	11	6	3	104	1	3	4	0	33	8	4	4
31/10/18	8	2	0	70	7	1	3	0	21	6	3	3
1/11/18	9	7	10	50	2	2	0	0	23 (1 G*)	6	3	3
2/11/18	6	0	0	57	4	3	2	0	21 (1 G*)	6	3	3
3/11/18	10	0	6	60	3	0	0	0	20 (1 G*)	8	5	3
4/11/18	11	6	0	86	3	1	2	0	18	4	1	3
5/11/18	15	3	0	49	2	1	0	5	16	4	3	1
6/11/18	12	7	9	50	11	0	5	0	14 (1 G*)	5	3	2
7/11/18	9	0	0	0	4	0	2	8	5	3	2	1
8/11/18	6	5	6	52	0	0	3	2	9 (1 G*)	2	2	0
9/11/18	11	3	0	42	4	1	0	15	7	4	2	2
10/11/18	6	1	0	20	9	0	2	0	3	4	2	2
11/11/18	8	7	0	43	2	1	0	0	7	3	1	2
12/11/18	6	0	0	40	4	0	0	0	4 (1 G*)	2	1	1
13/11/18	5	8	1	0	0	0	1	0	5	2	1	1
14/11/18	3	1	0	10	4	0	3	0	3 (1 G*)	1	1	0
15/11/18	4	0	5	10	2	1	0	0	3	1	?	?
16/11/18	2	0	0	18	4	1	4	0	2	1	1	0
17/11/18	4	0	6	21	2	1	0	0	3	3	1	2
18/11/18	3	8	0	18	3	1	4	0	2	3	2	1
19/11/18	4	4	0	10	5	0	3	0	1	1	0	1
20/11/18	4	4	5	16	3	0	4	0	0	1	?	?
21/11/18	6	2	5	5	2	3	4	0	0	3	0	3
22/11/18	7	3	7	10	0	0	5	0	0	3	1	2
TOTAL	199	92	72	1039	86	24	53	30	328 (9 G*)	102	53	47

*G: greus

NOTES

- 1 MONTAÑÀ I BUCHACA, Daniel. “L’epidèmia de grip a Terrassa durant el mes d’octubre de 1918 i les notícies aparegudes a la premsa local”. *Terme*. Núm. 10 (Terrassa: Centre d’Estudis Històrics de Terrassa - Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, novembre de 1995), p. 51-54. L’autor va consultar la premsa terrassenca del moment, que era: *El Dia*; *La Comarca del Vallès*; *La Acción*; *Tarrasa*; *La Voz de la Comarca*; *Fulla Mariana*; *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Tarrasa*; i *Vida Litúrgica*. En total, 142 notícies publicades.
- 2 PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes. “L’epidèmia de grip de 1918 a Terrassa. Possibles causes de la seva poca incidència”. *Terme*. Núm. 25 (Terrassa: Centre d’Estudis Històrics de Terrassa - Arxiu Històric comarcal de Terrassa - Arxiu Municipal de Terrassa, novembre de 2010), p. 227-234. Sobre aquest mateix tema, l’autora també havia impartit la conferència “El govern de la ciutat enfront les epidèmies (1809-1919). De l’epidèmia de tifus de 1809 a la grip espanyola de 1918”, pronunciada el 7 de juliol de 2009 a l’Arxiu Històric Comarcal de Terrassa amb motiu de la celebració de la Festa Major de Terrassa.
- 3 BRUGUERAS I TORRELLA, Jan. “La Restauració: articulació i creixement i control de la ciutat industrial (1877-1931)”. Dins: *Una Història de Terrassa*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 2018, p. 245-249.
- 4 ACVOC.AHT. Fons 5 Sanitat. 5.3 Inspecció sanitària-denúncies (1886-1930). Capsa 1854.
- 5 Emili Soler i Anglada (Terrassa 21/03/1883 - 29/11/1933). De professió industrial, va ser tresorer de l’Institut Industrial (1915), vocal en la primera junta del Banc Comercial de Terrassa (1922-1933), president de la Cambra Oficial de la Propietat Urbana (1927-1929) i fundador de l’Associació Nacionalista. Alcalde de Terrassa de 1918 a 1922. Biografia elaborada per PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes: “Emili Soler i Anglada”. Dins: *Terrassa segle XX (1867-1993)*. Terrassa: Diari de Terrassa i Caixa de Terrassa, 1993-1994, p. 106.
- 6 BARRY, John M. *La gran grippe. La pandèmia más mortal de la historia*. Madrid: Capitán Swing Libros, S.L., 2020.
- 7 EIROS BACHILLER JM, PÉREZ RUBIO A, EIROS BOUZA JM. “La Pandemia de Gripe de 1918 en España”. *Medicina Respiratoria*. Núm. 13 (Saragossa, 2020), p. 17-21.
- 8 ACVOC. AHT. Fons 5 Sanitat. 5.7. Laboratori Municipal. Capses 2879 i 2884. *Laboratorio Químico Microbiológico de la Ciudad y partido de Tarrasa. Trabajos realizados durante el año 1918 i Reglamento del Laboratorio Químico Municipal*. El Reglament del Laboratori Químic Municipal, elaborat el 1882, establia que era un servei obert a tots els particulars per tal de realitzar l’anàlisi d’aliments, condiments i begudes de tot tipus, així com d’objectes que poguessin ser perjudicials per a la salut. La seva principal funció era controlar químicament les infeccions que es produïssin. El 1912, per iniciativa de l’alcalde, el metge Josep Ullés i Jover, l’Ajuntament havia adquirit uns terrenys a la carretera d’Olesa per construir-hi l’edifici del Parc de Desinfecció, que seria inaugurat durant la Festa Major de 1920.
- 9 PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes. *Op. Cit.* P. 231-232.
- 10 Acta del Ple Municipal del 2 d’octubre de 1918. <https://arxiu-municipal.terrasa.cat/digital/1918/1918-10-02%20Acta-O.pdf>
- 11 Acta del Ple Municipal del 18 d’octubre de 1918. <https://arxiu-municipal.terrasa.cat/digital/1918/1918-10-18%20Acta-O.pdf>
- 12 Acta del Ple Municipal del 6 de novembre de 1918. <https://arxiu-municipal.terrasa.cat/digital/1918/1918-11-06%20Acta-O.pdf>
- 13 Acta del Ple Municipal del 23 d’octubre de 1918. <https://arxiu-municipal.terrasa.cat/digital/1918/1918-10-23%20Acta-O.pdf>
- 14 *El Dia*, dimecres 6 de novembre de 1918. Terrassa: Any 1, núm. 170.
- 15 ACVOC. AHT. Fons 5 Sanitat. 5.11. Juntes i Comissions Municipals. Capsa 2888. Acta de la Junta Administrativa Local de Sanitat, creada el 25 d’octubre de 1918. Hi ha el resum dels acords presos en cadascuna de les reunions que es van realitzar.
- 16 *El Dia*, dissabte 26 d’octubre de 1918. Terrassa: Any 1, núm. 162. Hi apareix a primera pàgina l’al·locució de l’alcalde i les primeres disposicions de la Junta Administrativa de Sanitat.
- 17 ACVOC. AHT. Fons 4 Beneficiència. Capsa 20. Informe del Servei Sanitari Municipal 1931.

